

KAYNAK LANETİ TEORİSİ BAĞLAMINDA NİJERYA VE ÇATIŞMA SORUNLARI

NIGERIA AND CONFLICT ISSUES IN THE CONTEXT OF RESOURCE CURSE THEORY

Yunus KARAAĞAÇ*

Öz

Afrika kıtası, çeşitli emisitelerden ve inanışlardan meydana gelen bir coğrafyadan müteşekkil olup, yüzlerce seneye uzanan bir koloni geçmişine de sahiptir. Söz konusu koloni geçmişi, hem farklı kültürlerin bir arada olması sebebiyle renkli bir tarihi hem de emperyal amaçlar noktasında birçok çatışma sorunlarını da meydana getirmiştir. Afrika kıtasının en büyük nüfusuna ve en zengin yer altı kaynaklarına sahip ülkelerinin başında yer alan Nijerya Federal Cumhuriyeti de, Afrika kıtasının bir prototipidir. Yazılı kaynaklara göre, tarihi 8. yüzyıla uzanan bir ülke olmasına karşın, Nijerya'nın bugünkü sınırları İngiltere tarafından 1914'te çizilmiştir. Resmi dili İngilizce olmasına karşın 250'den fazla etnik gruptan oluşan Nijerya, etnik topluluklara ve baskın dinler olan İslamiyete/Hıristiyanlığa göre şekillenmiştir. Doğal kaynak lanetinin temel örneklerinden biri olan Nijerya, sahip olduğu petrol/doğalgaz kaynaklarına rağmen politik istikrarsızlığın, ekonomik karılğanlığın, toplumsal kutuplaşmaların ve etnik/dini problemlerin merkezinde yer almaktadır. Bu çalışmada, tarihsel ve bütünsel bir perspektif ile Nijerya'nın çatışma sorunları "kaynak laneti teorisi" odak noktası alınarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nijerya, Kaynak Laneti, Çatışma Sorunları.

Abstract

The African continent consists of a geography made up of various ethnicities and beliefs and has a colonial history stretching back hundreds of years. This colonial past has created both a colorful history due to the coexistence of different cultures and many conflict problems in terms of imperial aims. The Federal Republic of Nigeria, one of the countries with the largest population and the richest underground resources, is a prototype of the African continent. According to written sources, Nigeria dates back to the 8th century, but its present borders were drawn by Britain in 1914. Although its official language is English, Nigeria is made up of more than 250 ethnic groups and is shaped by ethnic communities and the dominant religions of Islam/Christianity. A prime example of the natural resource curse, Nigeria is at the center of political instability, economic fragility, social polarization and ethnic/religious problems despite its oil/gas resources. In this study, Nigeria's conflict problems are analysed from a historical and holistic perspective with a focus on the "resource curse theory".

Keywords: Nigeria, Resource Curse, Conflict Issues

Article Info

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 22/01/2024

Kabul Tarihi: 05/02/2024

Atf

Karaağaç, Y. (2024). Kaynak Laneti Teorisi Bağlamında Nijerya ve Çatışma Sorunları. *Anasay* 27, 58-73.

Research Article

Received: 22/01/2024

Accepted: 05/02/2024

Cite this article as:

Karaağaç, Y. (2024). Nigeria and Conflict Issues in The Context of Resource Curse Theory. *Anasay* 27, 58-73.

* Dr. Arel USAM Stratejik Araştırmalar Uzmanı, E-posta: yunuskaraagac@arel.edu.tr **ORCID ID**
<https://orcid.org/0000-0002-6466-0302>

EXTENDED ABSTRACT

The African continent has a geography composed of various races and beliefs and a colonial history of hundreds of years. Such colonial past has created a colorful history given the coexistence of different cultures as well as many conflict issues in terms of imperial aims. In this regard, the Federal Republic of Nigeria can be considered as a prototype of the African continent. According to existing literature, the history of Nigeria can be traced back to the 8th century, yet its present-day borders have just been set recently, in 1914 by Britain. Although its official language is English, Nigeria consists more than 250 ethnic groups. Again, the political system of Nigeria is designed according to these ethnic communities and the hegemonic presence of Islam/Christianity altogether. A prime example of the "Natural Resource Curse", Nigeria is at the center of political instability, economic fragility, social polarization and ethnic/religious problems despite its oil/gas resources.

The Federal Republic of Nigeria is one of the most crucial and potent countries on the African continent with a population of approximately 200 million and a land area of 920,000 km². Though Nigeria has various ethnic groups within, three major communities overweigh more than half of the population. These communities can be categorized as the Hausa/Fulani in the north of the country, almost all of whom are Muslim, the Yoruba in the southwest of the country and the Igbo in the southeast, the majority of whom are from Christian origins.

Despite the fact that more than 250 different indigenous languages are spoken, English has been the official language of Nigeria since 1960. Such contrast highlights Nigeria's colonial past, and the artificiality of the borders demarked by an imperial country. In this sense, the colonial past sheds light on the origins of the conflicts experienced even today. Given its abundance in underground resources, Nigeria is the 10th largest oil reserve country in the world. However, the majority of the population lives below the hunger threshold.

In this respect, Nigeria can be seen as an embodiment of the "Resource Curse" theory. As the theory suggests, countries whose income items are mostly composed of underground resources are incapable to make a breakthrough in national welfare and financial development processes. They may even face harsh economic, political and social problems. Indeed, social and religious conflicts, military, political and economic instability, assassinations and acts of ethnic cleansing have become the routine flow of life in Nigeria since its hard earned independence in 1960. Moreover, starting from 2002, radical/salafi terrorist organizations such as Boko Haram have gained significant momentum in the country.

This study examines the nature of conflict in the Federal Republic of Nigeria, despite all its significant military power as well as the vast underground resources. Social and economic fault lines in the country seem highly tense regardless of its abundant resources. The study was designed by focussing upon the following parameters of conflict in Nigeria: Ethnic/identity, religious, economic, social and political.

To conclude, this study reached the following findings:

The tribal/ancestral divisions between the three major communities that constitute the majority of the population in Nigeria constitute a significant part of the conflict problems.

The religious differences between these communities also fuel religious and sectarian conflicts, in both communal and domestic terms. Ethnic and religious unrest among these groups is intensified by the presence of radical/sectarian terrorist organizations such as Boko Haram, deepening the rift between central authority and social order.

In Nigeria, where an ideal mode of governance and civilian political authority have not yet been established, transition to a democratic model in 1999 created a relatively optimistic and positive atmosphere at first. However, one must mention that the construction of the liberal order paved the way for inter-ethnic conflict by generating necessary space for radicalized groups to

take action. Both the lack of transparent and democratic elections and the partnership between the political power and oligarchic structures provided a fertile environment for politically motivated conflicts.

As a result, the Federal Republic of Nigeria, which could have easily been the center of attraction in the region given its abundant resources, is now a state of cultural and social tension, economic and political instability. The following steps can be recommended to reverse this situation: Reducing the size of the rentier state model in a community-centered manner and ensuring the principle of equal opportunities in education, health and employment; encouraging ethnic and religious leaders to communicate with the central authority; non-radicalization of civil politics. These steps might be a good start for reverse the “curse” into an “advantage”, though not completely.

Giriş

Nijerya Federal Cumhuriyeti, yaklaşık 200 milyon nüfusu ve 920 bin kilometrekare toprak büyüklüğü ile Afrika kıtasının en önemli ve potansiyelli ülkelerinden biridir. Başkenti Abuja olan Nijerya’da 250’den fazla etnik grup bulunmakta, fakat üç majör topluluk nüfusun yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Bunlar; ülkenin kuzeyinde yer alan ve tamamına yakını Müslüman olan Hausa’lar/Fulani’ler, ülkenin güneybatısında bulunan Yoruba’lar ve güneydoğusunda yer alan ve büyük bir çoğunluğu Hıristiyan olan Igbo’lardır (Falola ve Heaton, 2008, s. 4; Omeni, 2023).

250’den fazla farklı yerli dil konuşulmasına rağmen 1960 yılından beri İngilizce, Nijerya’nın resmi dilidir. Bu durum Nijerya’nın koloni geçmişine işaret etmekte, emperyal bir ülkenin çizdiği sınırların ve kurduğu siyasal sistemin yapaylığı, bugün dahi yaşanan çatışmaların kökenine ışık tutmaktadır. Zengin yer altı kaynaklarına sahip olan Nijerya, dünyanın 10. büyük petrol rezervine sahip ülkesidir. Fakat nüfusun çoğunluğu açlık sınırının altında yaşamaktadır (Nweke, 2011). Bu yönüyle Nijerya, “Kaynak Laneti” teorisinin örneklerinden birini meydana getirmektedir. Söz konusu teoriye göre, gelir kalemlerinin büyük bölümü yeraltı kaynaklarından oluşan ülkeler, milli refah ve mali kalkınma süreçlerinde atılım yapamamakta; başta ekonomik olmak üzere siyasi ve toplumsal sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir (Kamrava, 2021). Bununla birlikte hem koloni geçmişinden hem de bağımsızlığını kazandığı 1960’tan beri Nijerya’da; toplumsal ve dini çatışmalar, askeri, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar, suikastlar ve etnik temizlik eylemleri, hayatın rutin akışı haline gelmiş, 2002 yılından itibaren de Boko Haram gibi radikal/selefi terör örgütleri ülkede önemli bir ivme kazanmıştır.

Bu çalışma ile Afrika kıtasının en büyük askeri gücüne ve yer altı zenginliklerine sahip olan, bununla birlikte toplumsal ve ekonomik fay hatlarının son derece gerilim yüklü olduğu Nijerya Federal Cumhuriyeti’nin çatışma sorunlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu incelemede; etnik/kimlik, dini, ekonomik, sosyal ve siyasi sebepler ön planda tutulmuş, Nijerya’nın mevcut potansiyeli ve potansiyelin vuku bulmasına engel olan unsurlar, koloni ve bağımsızlık dönemleri ile birlikte kaynak laneti teorisi ışığında ele alınmıştır.

SİYASİ, ASKERİ VE SOSYAL YÖNDEN NİJERYA’NIN KISA TARİHİ

Yazılı kaynaklar dikkate alındığında Nijerya’nın tarihini, 8. yüzyılda ülkenin kuzeyinde kurulmuş olan Konem-Boru (Kanem-Bornu) imparatorluğu ve batı bölgelerindeki Hausa şehir devletleri ile başlatmak mümkündür. Deniz aşırı ticaret vasıtası ile özellikle 14. yüzyıldan sonra İslamiyet hızla yaygınlaşmış ve Nijerya’nın kuzeyi İslam dininin nüfuzuna dâhil olmuştur. 15. yüzyılda Avrupa merkezli sömürgeciliğin ülkeye ulaşması ile birlikte Nijerya, köle ticaretinin merkezi konumuna gelmiştir (Feinstein, 2023; Nijerya Konsolosluğu, 2022). Yaklaşık 350 sene

devam eden köle ticareti sonucunda 20 milyon insanını yitiren Nijerya, 19. yüzyıl başlarında İngiltere'nin hâkimiyeti altına girmeye başlamış ve 100 sene İngiliz sömürgesi olmuştur.

İngiltere'nin, 1914'te ülkenin kuzey ve güneyini birleştirmesiyle bugünkü Nijerya sınırları oluşmuştur. Ülkenin güney kısmı, Batılı ülkelerin sömürge/ticaret ilişkileri ve misyonerlik faaliyetleri doğrultusunda Hıristiyanlaşmış, dinsel ve kültürel farklılıklar (kabilecilik) toplumsal homojeniteyi ve ulus bilincini engellemiştir (Lewis ve Bratton, 2000). Nijerya'da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlık talepleri artış göstermiş, bu kapsamda İngiltere, etnik ve dini farklılıkları dikkate alarak federal bir yönetim oluşturmuş, anayasal hükümetlerin kurulmasını desteklemiştir (Falola ve Heaton, 2008, s. 136). 1 Ekim 1960'ta ise Nijerya bağımsızlığını kazanmış, Abubakar Tafawa Balewa ilk devlet başkanı olmuştur. Buna karşın Nijerya, İngiltere'nin Afrika'daki "stratejik arka bahçesi" olmaya devam etmiştir.

15 Ocak 1966'da Balewa'nın öldürülmesi ile demokratik yaşama geçiş başlangıç aşamasında sekteye uğramış ve 1999'a kadar sürecek olan askeri darbeler dönemi başlamıştır. 1966 darbesinin lideri Igbo kökenli Aguiyi-Ironsi devlet başkanı olmuş, bütün siyasi partiler kapatılmış ve bir kararname ile federal sistemden üniter yapıya geçilmiştir. Bütün Nijerya toplumunu kapsayacak bir anayasal düzenin tesis edilmesi yönünde girişimlerde bulunan Ironsi, Nijerya'nın kuzeyini oluşturan grupların tepkisi ile karşılaşmıştır. Igboların üniterliği dayatılacak korkusu ile 29 Temmuz 1966'da ülkenin kuzeyinde karşı darbe gerçekleşmiş ve Aguiyi-Ironsi öldürülmüştür (Falola ve Heaton, 2008, s. 172-173).

Aguiyi-Ironsi'nin ölümünden sonra Yarbay Yakubu Gowon askeri cunta liderliğini üstlenmiş ve yeni devlet başkanı olmuştur. Ironsi'nin kaldırdığı federal sistem geri getirilmiş ve ülkede 12 eyalet kurulmuştur. Fakat yeni süreç de asayiş sağlamamış, kuzey bölgelerinde yaşayan 100.000 Igbo, kuzeyli askerler tarafından öldürülmüştür. Bu katliam neticesinde doğu bölgelerinde yaşayan kuzeyliler de intikam dürtüsüyle öldürülmeye başlanmış ve ülke içinde yoğun göç hareketleri yaşanmıştır. 30 Mayıs 1967'de ülkenin doğu bölgesi, "Bağımsız Biafra Cumhuriyeti" adıyla bağımsızlığını ilan etmiştir (Madiabo, 2000; Norbert, 2019, s. 20-21).

Zengin petrol kaynaklarına ve ihraç edilebilir yoğun tarım ürününe sahip olan doğu bölgesinin ayrılıkçılık girişimi neticesinde yaklaşık üç sene süren Nijerya İç Savaşı (Biafra Savaşı) gerçekleşmiştir. 1970'te Nijerya Federal Askeri Hükümeti'nin zaferiyle sonuçlanan savaşta, Doğu Nijerya halkının neredeyse tamamı yaşamını yitirmiştir. Savaşı kazanan taraf olan Yakubu Gowon liderliğindeki askeri cunta, Nijer Deltası'nda bulunan yeni petrol kaynakları ile yıldızını daha da parlatmış, fakat etnik sürtüşmelere gelir adaletsizliğinin de eklenmesiyle 1975'te yeni bir darbe gerçekleşmiştir. Tuğgeneral Murtala Mohammed devlet başkanı olmuş, buna karşın 1976'da bir darbe daha gerçekleşmiş ve Mohammed öldürülerek Korgeneral Olusegun Obasanjo iktidara gelmiştir (Madiabo, 2000; Norbert, 2019, s. 21-24).

General Olusegun Obasanjo yaklaşık üç sene Nijerya'yı yönetmiş, 1979 yılındaki başkanlık seçimlerini Alhaji Shehu Shagari kazanmıştır. Bu doğrultuda askeri cunta yönetimi, hükümeti sivil yönetime teslim etmiştir. Ancak 1983 yılında yine bir darbe gerçekleşmiş ve General Muhammadu Buhari ülke yönetimine el koymuştur. Yaklaşık bir sene sonra da General İbrahim Babangida'nın darbesi gerçekleşmiş ve Babangida 1993 yılına kadar iktidarını sürdürmüştür (Rumelioğlu, 2016, s. 27).

12 Haziran 1993'teki seçimleri muhalefet partisi adayı Yoruba kökenli Moshood Abiola kazanmış, fakat Babangida 11 gün sonra seçimleri iptal etmiştir. Bu olay karşısında halk ayaklanmış ve çıkan olaylarda yüzlerce kişi öldürülmüştür. Babangida, tüm yetkilerini Geçici Yönetim Kurulu başkanı Ernest Shonekan'a devretmiş ve yeni bir seçim süreci başlatılmıştır. Ancak yeni seçim öncesinde çatışmalar kontrol altına alınamamış, 17 Kasım 1993'te Savunma Bakanı General Sani Abacha yönetime el koymuştur. Tüm demokratik kurumları kaldıran Abacha, sivil yönetime geçiş konusunda aceleci davranmamış, 1998'deki ölümüne kadar iktidarını sürdürmüştür (Uchehara, 2008, s. 45-46).

Abacha'nın ölümü üzerine yerine General Abdulsalami Abubakar geçmiş, Abacha rejimi sırasında tutuklanan tüm politikacılar serbest bırakılmıştır. Bunun yanında sivil siyasete geçmek için çalışmalar başlatılmış ve bu geçiş programına uygun olarak seçimler yapılmıştır. Yapılan seçimleri 29 Mayıs 1999'da Yoruba kökenli Olusegun Obasanjo kazanmış ve uzun aranın ardından sivil bir iktidar tesis edilmiştir. Bu süreçte Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasındaki çatışmalar artmış, birçok eyalette şeriata geçme yönünde bir eğilim ortaya çıkmıştır (Uchehara, 2008, s. 46-47). Etnik ve dini ayrışmaların sıcak çatışmalara dönüşmesiyle birlikte Nijerya, ulusal devlete olan bağlılığın son derece zayıfladığı bir bölünme sürecine girmiştir.

Gerek etnik ve dini sebepli çatışmalar gerekse de küçük bir elit grubun gözetildiği (patrimonyalizm) refah dağılımındaki adaletsizlik ve Boko Haram'ın* terör eylemleri, bu gergin sürecin başat unsurları olarak dikkat çekmiştir. Buna karşın 2000'li yıllarda askeri darbeler ön plana çıkmamış, 2007'de görev süresi dolan Obasanjo'nun yerine halk tarafından Alhaji Umaru Yar'Adua seçilmiştir. Yar'Adua görev süresi boyunca Nijerya'nın kuzeyinde Boko Haram kaynaklı güvenlik problemlerini çözmeye çalışmış, bölgedeki gençleri eğitmek ve topluma kazandırmak için yüksek maliyetli yatırımlar yapmış ve yolsuzluklarla ilgili geniş çaplı mücadele mekanizmaları kurmuştur. Ancak Yar'Adua 2010 yılında böbrek yetmezliği sebebiyle hayatını kaybetmiş ve yerine yardımcısı Goodluck Ebele Jonathan geçmiştir (Norbert, 2019, s. 31-32).

Başkan Goodluck Jonathan, Yar'Adua'nın oluşturmaya çalıştığı ekonomik, siyasal ve toplumsal düzeni devam ettirememiştir. Yolsuzluk tartışmaları ayyuka çıkmış, kamu yararı gözetilmeyen özelleştirmeler yapılmış, insan kaçakçılığı ve korsanlık faaliyetleri yükselmiş ve terör örgütü Boko Haram kaybettiği gücünü ve etki alanını yeniden genişletmiştir. Buna rağmen Goodluck Jonathan, dört yıllık bir görev süresi için tekrar iktidara seçilmiştir. 2015 yılındaki seçimleri ise eski bir asker olan Muhammadu Buhari kazanmış ve sivil bir başkan olarak görevine başlamıştır (Norbert, 2019, s. 32). Buhari, bugün de Nijerya devlet başkanı olarak görevine devam etmektedir.

KAYNAKLARIN LANETİ VE ÇATIŞMA SORUNLARI

Kaynak Laneti (Resource Curse) teorisi, petrol/doğalgaz gibi zengin yeraltı kaynaklarına sahip ülkelerin, ekonomik büyüme ve toplumsal refah konularında son derece kötü bir karneye sahip olduğunu iddia etmektedir (Auty, 1993). Bu teori, kaynak zengini bir ülkenin kaynaklarının; ekonomik, siyasi ve sosyal sorunlara neden olabileceğini ve bu ülkelerin kalkınmada diğerlerine göre geri kalabileceğini öne sürer (Ross, 2004; Smith ve Waldner, 2021). Bir başka ifadeyle, petrol/doğalgaz veya maden zenginliği ile yavaş ekonomik büyüme arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu savlayarak, özellikle doğal kaynak rezervi fazla olan ülkeler üzerine odaklanır.

Kaynak laneti teorisi, bir emtia patlaması neticesinde diğer sektörlerin yatırım yapmak için nispeten cazibesini kaybederek, artan gelir dalgalanmaları sonucunda rantıye devlet modelinin oluştuğunu ileri sürer. Rantıye devlette; maden rantları, yolsuzluk ve maden gelirlerini ele geçirme aracı olarak toplumsal ve siyasal şiddet olasılığı ön planda yer alır (Abumere, 2022).

* Kelime anlamı "Batılı Eğitim Haramdır" olan Boko Haram, 2002 yılında Muhammed Yusuf tarafından kurulan selefi/cihatçı bir terör örgütüdür. Boko Haram; sekülerizm, Batılılaşma ve laiklik gibi ilkeleri reddederek Nijerya'da şeriata dayalı bir devlet kurma amacına sahiptir. Örgüt zayıflamaya başladığı 2015 yılından itibaren IŞİD ile işbirliğine yönelmiştir (Karaağaç, 2022; Kekilli ve diğerleri, 2017)

Bunların dışında kaynak laneti teorisi aşağıdaki ana noktaları da içerir (Di John, 2007; Elbra, 2017; Şahin, 2021):

Bağımlılık ve Ekonomik Sorunlar: Kaynak zengini ülkeler, kaynaklarının fiyatlarındaki dalgalanmalar ve dışa bağımlılıkları nedeniyle ekonomik istikrarsızlık yaşayabilirler. Bu kaynaklar sıklıkla döviz kazandırır, ancak ekonomilerinin büyük bir bölümünü bu kaynaklara dayandıran ülkeler, dünya pazarlarının dalgalanmalarından kolayca etkilenebilirler.

Siyasi Sorunlar: Kaynak zengini ülkelerde kaynakların kontrolü, siyasi iktidar mücadelelerinin ana nedenlerinden biri olabilir. Kaynakların kontrolü için siyasi çatışmalar, hükümetlerin istikrarsızlığını artırabilir ve ülkeleri siyasi karmaşaya sürükleyebilir.

Yolsuzluk ve İstismar: Kaynak zengini ülkelerde, kaynakların yönetimi ve gelirlerin dağıtımını konusundaki yolsuzluk ve istismar sıkça görülür. Bu durum, kaynakların adaletsiz bir şekilde dağıtılması ve halkın faydalanmasının önünde engeldir.

Ekonomik Çeşitliliği Eksikliği: Kaynak zengini ülkeler genellikle diğer ekonomik sektörlere yeterince yatırım yapmazlar. Bu da ekonomilerini tek bir kaynağa dayalı hale getirir ve kaynak fiyatlarında düşüşlerde büyük darbeler alabilirler.

Sosyal Sorunlar: Kaynak zengini ülkelerde; gelir eşitsizliği, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişememe gibi sosyal sorunlar da görülebilir. Kaynakların büyük bir kısmı hükümet eliyle kontrol edildiği için, gelirlerin adil bir şekilde dağıtılması zor olabilir.

Kaynak Laneti teorisi, kaynak zengini ülkelerin bu sorunları aşmaları için etkili politika önerileri sunmaya çalışır. Bu öneriler arasında ekonomik çeşitlendirme, gelirin adil dağıtımı, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi faktörler yer alır. Bu şekilde, kaynak zengini ülkeler kaynaklarını daha sürdürülebilir şekilde kalkınmaya yönlendirebilirler.

Etnik/Kimlik Temelli Çatışma Sorunları

Afrika kıtasının genelindeki kabilecilik kültürü ve soy ağacı vurgusu, sosyal/siyasal ilişkileri belirleyen ve yön veren en önemli unsurların başında gelmektedir. Nijerya'da, bu kapsam dâhilinde yer alan ülkelerden biridir. 250'den fazla etnik çeşitliliği ve kabilecilik anlayışını bünyesinde barındıran Nijerya, yalnızca sömürge döneminde değil, sömürge öncesi dönemde de etnik ve kimlik temelli çatışmalara ev sahipliği yapmıştır. Bağımsızlık sonrasında ise gerek kabilecilik kültürü gerekse de kaynakların laneti üzerinden, etnik çatışmalar daha geniş boyutlara ulaşmıştır.

Çok çeşitli etnik farklılıklar olmasına karşın Nijerya'da nüfusun çoğunluğunu Hausa/Fulani, Yoruba ve Igbo toplulukları oluşturmakta, etnik/kimlik kaynaklı çatışmalar söz konusu toplulukların faaliyetleri ile şekillenmektedir. İngiltere, sömürge döneminde Nijerya'yı bu bölünmüşlük realitesi çerçevesinde idari bakımdan Kuzey, Güney ve Doğu şeklinde üç federal yönetime bölmüş, diğer etnik azınlıkları bu üç büyük toplumsal grubun insafına bırakmıştır (Osaghae, 1998). Federal yönetimler etnik çatışmaları ve gerginlikleri engelleyememiş, kabileler arası husumet çoğu zaman sükûnete erdirilememiştir.

1960 yılında bağımsızlığına kavuşan Nijerya'da, 1966 yılında başlayan askeri darbeler dönemi yaklaşık 30 sene devam etmiş ve darbelerin geneli merkezi otoriteyi ele geçirenlerin etnik kimlikleri ve kimliklere duyulan düşmanlık paralelinde ilerlemiştir (Siollun, 2009). 1966 yılında askeri darbeye iktidara gelen Aguiyi-Ironsi'nin Igbo kökenli olması ülkenin kuzeyindeki Hausa/Fulani'leri endişeye sevk etmiş, aynı sene içerisinde karşı darbe gerçekleşmiş ve yaklaşık 100.000 Igbo, Hausa kökenli askerler tarafından katledilmiştir. Yüksek seviyede yaşanan etnik temelli iç karışıklık sürecinde ülkenin doğusu bağımsızlığını ilan etmiş, Nijerya, bağımsızlığının başlangıç evresinde bölünme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

Merkezi otoritenin üstünlüğü ile 1970 yılında son bulan iç savaş, kimlik farklılıklarının yarattığı yüksek gerginliği göstermiş, Nijerya'da demokrasinin yürürlüğe konduğu 1999 yılına

kadar 10 devlet başkanı görev yapmıştır. Söz konusu başkanların büyük bir çoğunluğu ya askeri darbeye devrilmiş ya da suikast sonucu öldürülmüştür. Politik istikrarın olmadığı bir denklemden göreve gelen neredeyse her başkan, kendi etnik kökenini ön planda tutmuş, stratejik petrol ve hammadde gelirini ülke yararına değil, mensubu bulunduğu toplumsal gruba rant olarak yönlendirmiş, özelleştirmeler kamu yararına değil kabilecilik yararına yapılmıştır (Adetiba, 2013; Kalejaiye ve Alliyu, 2013).

Beyaz ve Bakırtaş'a (2017, s. 35) göre doğal kaynaklardan sağlanan rantların adaletsiz dağılımı, iç çatışmaları teşvik edebilmektedir. Bu öfke halinde iktidarı ele geçirme hususu en temel amaç iken, diğer (etnik) gruba beslenen kin güdüleyici olabilmektedir. Bu durum, tıpkı Nijerya'da olduğu gibi zengin kaynaklara sahip devletleri iç ayaklanmalara karşı kırılğan hale getirmektedir.

1999'da demokratik sistemin oluşturulmasına rağmen, Nijerya'da etnik temelli toplumsal ve siyasal çatışmalar devam etmiş, üç büyük toplumsal grubun dışında ülkedeki diğer yerel azınlık grupları da şiddet olayları ile bütünleşmiştir. 1997-2015 yılları arasında ülkede yaklaşık 10.000 orta ve büyük ölçekli çatışma yaşanmış, bu çatışmaların önemli bir bölümü etnik/kimlik temelli gerçekleşmiştir (Odozi ve Oyelere, 2019, s. 4). Sonuç olarak Nijerya'da uzun bir dönemdir devam eden ekonomik, sosyal ve siyasal karışıklık, etnik/kimlik temelli sebepler doğrultusunda şekillenmiş, ortak bir Nijerya kimliği hayata geçirilememiştir.

Dini Motifli Çatışma Sorunları

Etnik farklılığın son derece belirleyici bir faktör olduğu Nijerya'da din mefhumu da, yaşanan çatışmaların en önemli unsurlarından biri olarak dikkat çekmektedir. Yerel dinlerin (Animizm) de olduğu fakat Müslümanlığın ve Hıristiyanlığın ön planda yer aldığı Nijerya'da, dini ve mezhepsel farklılıklar sebebiyle toplumsal kutuplaşmalar ve çatışmalar yaşanmaktadır. Nijerya nüfusunun yaklaşık %53'ü İslam, %45'i Hıristiyan, %2'si ise Animizm inancına sahiptir (The World Factbook, 2022). Kendi içinde Protestan ve Katolik olarak ikiye ayrılan Hıristiyan nüfus, ülkenin kuzeyine kıyasla daha verimli ve ormanların sık olduğu güneyde yaşamakta, Müslüman nüfus ise ülkenin ağırlıklı olarak kuzeyinde yer almaktadır. Müslümanların geneli Maliki ve Hanefi mezhebine mensup olmakla birlikte Şii nüfus da bulunmaktadır (Nijerya Konsolosluğu, 2022).

Özellikle bağımsızlık sürecinden bugüne, Nijerya'nın neredeyse genelinde etnik ve dinsel/mezhepsel gruplaşmalar ortaya çıkmıştır. Uzun bir süre kesintisiz şekilde devam eden politik istikrarsızlıkların, sıklıkla meydana gelen askeri darbelerin ve refah adaletsizliğinin kökeninde söz konusu gruplaşmaların varlığı önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle etnik ve dini kimliklere dayalı siyasal rejimlerin varlığı, şiddetli çatışmaları beslemiş ve körüklemiştir (Daban, 2022, s. 107).

Nijerya'nın ilk devlet başkanı olan Abubakar Tafawa Balewa'nın öldürülmesinden sonra askeri bir darbeye Igbo kökenli Hıristiyan Aguiyi-Ironsi'nin iktidara gelmesi, Nijerya'nın kuzeyindeki Müslüman grupların tepkisine neden olmuştur. Bu doğrultuda bir karşı darbe gerçekleşmiş ve Aguiyi-Ironsi öldürülmüştür. Bu olay neticesinde Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında şiddetli çatışmalar yaşanmış, on binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Etnik ve dini farklılıkların siyasal denkleme belirlediği bu süreç, 1999'da demokrasinin tesis edilmesine rağmen devam etmiştir (Falola ve Heaton, 2008).

Demokratik atılımların başlamasına karşın dini kökenli gelişmeler ve çatışmalar engellenememiş, 2000 yılında ülkenin kuzeyindeki bazı eyaletlerde (Kaduna) şeriat yasası kabul edilmiş, 2001 yılında yaşanan çatışmalarda ise 165 kişi ölmüş ve 928 kişi yaralanmıştır (Alao ve

Mavalla, 2016; Hürriyet, 2001). Dağınık toplumsal grupların dışında dini motifli şiddet yanlısı yapılanmalar da denetim altına alınamamış ve bu gruplar giderek güç kazanmıştır. 1999 sonrası dönemde iktidara gelen sivil yönetimler bu önemli problemle karşı karşıya kalmıştır. Özellikle 2009 sonrası dönemde merkezi otorite ile radikal/selefi motiflerden beslenen terör örgütü Boko Haram arasında yaşanan çatışmalar bu hususta dikkat çekmiştir (Daban, 2022, s. 107; Smith, 2015). Dini kökenli çatışmalar Boko Haram ile birlikte yükselişini artırmış, 2010 yılındaki dinsel çatışmalarda aralarında kadın ve çocukların da olduğu 500 kişi ölmüş, 100 bin kişi tutuklanmıştır. Ayrıca devlet binaları, camiler, kiliseler ve evler yakılmış, 5 bin kişi evsiz kalmıştır (BBC Türkçe, 2010; Milliyet, 2010).

2011 yılında gerçekleşen cumhurbaşkanlığı seçimleri de, Nijerya'nın etnik ve dini hatlara göre dizayn edilmiş olduğunu bir kez daha göstermiştir. Ülkenin kuzeyindeki 12 eyalette Müslüman Muhammadu Buhari oyların çoğunluğunu elde etmiş, ülkenin güneyinde ve doğusunda ise Hıristiyan aday Goodluck Jonathan oyların neredeyse tamamını kazanmıştır (Paden, 2015, s. 2-3). Dolayısıyla başkanlık seçimleri, etno-dinsel bölgesel ayrımı netleştirmiştir. Söz konusu dini bölünmüşlük sürecini terör örgütü Boko Haram kendi lehine kullanmış, ülkenin kuzeyinde nüfuzunu genişletmiştir.

2014 yılında IŞİD'in hilafet ilanı ile paralel şekilde etki kalibresini artıran Boko Haram, Nijerya'nın kuzeyindeki kadınları ve okula giden kız öğrencileri kaçırarak, dünya kamuoyunun dikkatini çekmiştir. "Batılı Eğitim Haramdır" anlamına gelen Boko Haram, selefi inancı reddeden geleneksel Müslümanların da güvende olmadığı mesajını 28 Kasım 2014'te Kano'daki merkez camiine saldırarak göstermiş, bu terör saldırısı sonucunda 120 kişi ölmüş, 260 kişi yaralanmıştır (Fung, 2023; W. Ross, 2014). Radikal dini motivasyona sahip Boko Haram böylelikle hem Hıristiyanlara hem de selefi olmayan Müslümanlara karşı yoğun saldırılar gerçekleştirmiş, şiddet eylemlerinin dışında teritoryal kazanımlar elde etmeyi de hedeflemiştir.

2014 yılının ikinci çeyreğinde Boko Haram, Borno ve Adamawa eyaletlerinde önemli toprak kazanımları elde etmiş, terör saldırıları ülkenin kuzeyinde ve orta kuşak havzasında artarak devam etmiştir (Comolli, 2015, s. 120-121). Ele geçirdiği bölgelerin "Müslüman Topraklar" şeklindeki ilanı, Boko Haram'ın IŞİD terör örgütü ile olan benzerliğini göstermiştir. Aralık 2014'te Nijerya topraklarının %20'si Boko Haram'ın eline geçmiş, yaklaşık beş milyon insan ülke içinde yerlerinden edilmiştir (Paden, 2015, s. 3-4). Kaynak laneti teorisi ile uyumlu olarak Nijerya'daki siyasal istikrarsızlığı, refah adaletsizliğini ve yolsuzlukları ön planda tutarak kendine dini bir çekim alanı yaratan Boko Haram, merkezi otoriteye doğrudan meydan okuyan görünümü ile önemli bir destekçi ve sempatican ağı yaratmıştır (Oluwaniyi, 2021; Smith, 2015).

2014 ve 2015 yıllarında Boko Haram ve onunla bağlantılı dini motifli terör hareketleri zirveye ulaşmış, buna karşın Nijerya ordusu komşu devletlerin de yardımıyla (Benin, Kamerun, Çad ve Nijer) Boko Haram'ın gücünü kırmayı başarmıştır. Boko Haram, ele geçirdiği toprakların önemli bir kısmından temizlenmiş ancak bazı köylerden ve yerleşim yerlerinden tam anlamıyla çıkarılamamıştır (CFR, 2022). Batı Afrika İslam Devleti olarak bilinen Boko Haram bağlantılı bir grup, 2018 yılında yüzden fazla kız öğrenciyi kaçırmış, ölümcül intihar saldırıları düzenlemiştir. Bununla birlikte merkezi otorite ile radikal terör örgütleri arasındaki çatışmalar, Müslüman kuzeyde kısmen kontrol altına alınmış, yerlerinden edilen yüz binlerce insanın evlerine dönme çalışmaları hızlanmıştır (CRS, 2022).

Nijerya'da dini söylemlerle çatışma sorunlarının en önemli örneklerinden birini oluşturan Boko Haram, kurulduğu 2002 yılından bugüne 350 binden fazla insanın ölümüne doğrudan ve dolaylı yoldan etki etmiş, ülkenin kuzeyinde şeriata dayalı bir İslam Devleti kurmayı hedeflemiştir (Reuters, 2021; Sanni, 2021; Sasu, 2022). Boko Haram'ın dışında Nijerya'nın orta kesiminde Şii tandanslı Nijerya İslami Hareketi'de (IMN) dini motifli çatışma sorunlarının önemli bir paydaşını meydana getirmiştir.

Sonuç olarak Nijerya'da dini ve mezhepsel çatışmalar; siyasi krizler ve toplumsal gerilimler, etnik ve dini çatışmalar ile kısır bir döngü içine girmiştir. Müslümanlar ile Hıristiyanlar

arasındaki çatışmalara, Boko Haram vb. terör örgütlerinin saldırıları eklenmiş, şeriat yanlıları ile şeriat karşıtı olan Müslümanlar da mezhepsel şiddeti körüklemişlerdir.

Ekonomik Sebepli Çatışma Sorunları

Gayrisafi Yurtiçi Hasılası (GSYH) yaklaşık 480 milyar \$ olan Nijerya Federal Cumhuriyeti, Afrika kıtasının en büyük ekonomilerinden biri olmakla birlikte, 200 milyonluk nüfusuyla da geniş bir pazar potansiyeline sahiptir (The World Factbook, 2022). Dünyanın 10. büyük petrol rezervine ve 9. büyük doğalgaz rezervine sahip olan Nijerya, Sahra Altı Afrika'nın tek doğalgaz ihracatçısı konumundadır (OPEC, 2022). Buna karşın Nijerya toplumunun önemli bir bölümü açlık sınırının altında yaşamaktadır. Söz konusu bu paradoksal durumu yukarıda da açıklandığı üzere "kaynak laneti" argümanı özetlemektedir (Davis ve Tilton, 2005). Kaynak lanetinin hüküm sürdüğü bir ülkede; ekonomi devlet tekelinde bulunmakta, ihracat kaleminin neredeyse tamamı ham petrol ve doğalgazdan oluşmaktadır. Dolayısıyla bu durum, petrole/doğalgaza bağımlı bir imaj yaratmakta ve enerji gelirleri ileriye dönük yatırıma dönüşmemektedir.

Yıllık gelirin %35'ini, toplam ihracatın ise %90'ını petrol ve doğalgazın oluşturduğu Nijerya'da, petrol gelirlerinin kontrolü, ekonominin ve politik sistemin temel belirleyicisi konumundadır. 1999'da demokrasinin ve neoliberal düzenin tesis edilmesi, ancak bu atılımın plansız ve hazırlıksız bir şekilde gerçekleşmesi, siyasi iradeden beklenen ekonomik ve sosyo-politik faydayı geçersiz kılmış, dış borç yüksek bir seviyeye ulaşmıştır (Uluer, 2018, s. 144-145). IMF Nijerya temsilcisi Ari Aisen yaptığı açıklamada, Nijerya'nın toplam gelirin yüzde 89'unun borçları için harcandığını belirtmiş ve böyle devam etmesi durumunda Nijerya'nın 2026'ya kadar gelirlerinin tamamının borçları için tükenebileceğini ifade etmiştir (Cumhuriyet, 2022). 1960 yılında nüfusunun %15'i yoksul olan Nijerya'da bu oran 1980'de %28'e, 2012'de ise %65'e yükselmiştir (Awojobi, 2014, s. 359; Ucha, 2010).

Önemli kaynak donanımı ve jeopolitik konumu göz önüne alındığında güçlü bir ekonomik büyüme potansiyeline sahip olan Nijerya, söz konusu potansiyelin çok azını gerçekleştirmiştir. Petrol ve doğalgaz ekonomisine dayalı "rantiye devlet" modeli, uzun senelerdir engellenemeyen yolsuzluk ve siyasi istikrarsızlık, askeri darbe rejimlerine uygulanan Batı ambargoları, ekonomik durgunluk ve azalan refah, yetersiz altyapı ve dengesiz para politikaları, ekonomik sorunlara ve buna bağlı olarak çatışmalara ortam hazırlamıştır (Kemi, 2019; Samuel, 2015). Bu kapsamda kitleler, yoksulluk-güvensizlik ilişkisi bağlamında mali daralmanın ve azalan refah ortamının sonucunda, kamusal alandaki etkinliklerini artırmak için doğrudan ya da dolaylı olarak şiddete (protesto, yağmalama, terör) yönelmektedir. Akwara ve diğerlerinin (2013) aktardığına göre Nijerya'da şiddete bağlı ölümlerin %30'u ekonomik sorunlardan kaynaklanmaktadır.

Nijerya'da yaşanan ekonomik sebepli çatışmalar, "göreceli yoksunluk" kuramı çerçevesinde açıklanmaya son derece uygundur (Merton, 1968). Söz konusu teori, olması istenen ile gerçekte olan arasındaki ters orantıya dayanmaktadır. Bu kapsamda bireyler veya toplumsal gruplar hak ettiklerini düşündükleri ile gerçek ekonomik süreç arasındaki tutarsızlığı hissettiklerinde şiddete veya illegal faaliyetlere yönelebilmektedir (Gurr, 1970). Örneğin önemli yer altı kaynaklarına sahip olan Nijer Deltası, ülke servetinin %80'ini karşılamakta, fakat söz konusu bölge yine yoksulluk sınırının altında bir görünüm arz etmektedir. Bu kapsamda Nijer Deltası'ndaki özellikle genç nüfusun devlete karşı silahlandığı ve petrol tesislerine yönelik saldırılar düzenlediği kayıtlara geçmiştir. Ayrıca bölgede; adam kaçırmaya, rehin alma, boru hattı vandalizmi, deniz korsanlığı, yasadışı petrol ikmal gibi şiddet suçları da gerçekleşmektedir. Şiddet eylemi düzenleyenler, ekonomik adaletsizlik için mücadele ettiklerini ifade etmiştir (Awojobi, 2014; Oromareghake ve diğerleri, 2013).

Sonuç olarak Nijerya’da mali kaynaklı çatışmaların minimum seviyeye inebilmesi için merkezi otoritenin ivedilikle atması gereken bazı adımlar bulunmaktadır. Bu doğrultuda iyi bir yönetim ve yönetişim sistemi oluşturulmalı, rantiyeye devlet modeli, çok yönlü ve şeffaf ekonomi politikalarına evrilmelidir. Ekonomik kalkınma hızı artırılmalı, kolektif refah gözetilmelidir. Ayrıca caydırıcı terörle mücadele önlemleri alınmalı, yoksulluktan beslenen terör örgütlerinin önüne geçilmelidir.

Sosyal ve Siyasal Çatışma Sorunları

Nijerya’nın toplumsal (sosyal) çatışma sorunları, yukarıda da açıklandığı üzere genellikle kültürel (etnik/dini), ekonomik ve siyasi nedenlerden kaynaklanmaktadır. 2190 Nijeryalı ile yapılan bir anket çalışması da bu iddiayı doğrulamaktadır. Ankete katılanların %72’si, “sosyal çatışma” olgusunu, aile hayatından başlamak üzere her toplumsal kademede hissettiğini, sosyal problemlerin kırsal alanlara kıyasla şehir yaşamında daha yüksek seviyelere ulaştığını ifade etmiştir. Katılımcıların %87’si sosyal düzensizliğin, ekonomik kırılganlığın ve siyasi huzursuzluğun, Nijerya toplumunun değişmez bir özelliği olduğunu açıklamıştır (Afrobarometer, 2002). Hausa/Fulani, Yoruba ve Igbo merkezli yaşanan şiddetli etnik gerilimler ve bu bağlamda ulusal kimliğin oluşturulamaması, Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında gerçekleşen dini kökenli çatışmalar ve Boko Haram terörü, Nijer Deltası başta olmak üzere ülkenin genelinde yaşanan açlık sınırı ekonomisi ve rantiyeye devlet modeli, sayısız toplumsal güvenlik sorununu meydana getirmektedir.[†]

Yaşanan tüm bu problemlerin temelini ise Nijerya’nın siyasi yapısı ve işleyişi oluşturmaktadır. Çünkü siyasi otorite ve merkezi güç, bir ülkenin yapıtaşını belirlemektedir. Sömürge öncesi dönemde kabile ve din olgusuna göre dağılan yerleşim ve yönetim modeli, İngiltere’nin müstemele sürecinde de devam etmiş, ülkenin kuzeyi, güneyi ve doğusunda federal yönetimler oluşturulmuştur. 1960 yılındaki bağımsızlıktan sonra ise siyasi yapıdan başlamak üzere güvenlik sektörlerinin genelinde sorunlar ve çatışmalar artma eğilimine girmiştir. 1966 yılında başlayan askeri darbeler, Nijerya siyasi tarihinin ayrılmaz bir parçası olmuş, politik istikrarsızlık ve asker-sivil ikiliği demokrasi ilanına kadar aralıksız sürmüştür. 1970’lerde yeni petrol ve doğalgaz rezervlerinin bulunması, iktidara gelen siyasilerin bu durumu bir rant aracına dönüştürmesini beraberinde getirmiş, yolsuzluk ve yozlaşma Nijerya siyasetinin bir diğer anahtar kavramını oluşturmuştur. Bu durum hem siyasi krizlere hem de politik sebepli toplumsal çatışmalara ortam hazırlamıştır.

29 Mayıs 1999 tarihindeki seçimlerle birlikte sivil bir idareye ve demokratik sisteme geçiş yapılması, önceki dönemlerde yaşanan siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel çatışmaların azalma trendine gireceği beklentisini doğurmuş, buna karşın iyimser beklentiler kısa sürede yerini karamsarlığa bırakmıştır. Neo-liberal girişimlerin/kurumların plansızca idare edilmesi ve sivil yönetimlerin merkezi güce sahip olmaktan uzak, ancak elit gruplara bir o kadar yakın olmaları, demokrasi öncesi problemlerin daha da kırılganlaşarak devam edeceğini göstermiştir (Jawondo, 2011). Yeraltı zenginliklerinin yaratmış olduğu Nijerya’daki oligarşik/patrimonyal devlet anlayışı; cezasızlık kültürüne, şeffaf olmayan siyaset anlayışına, siyasi partilerin oligarşi lehine finanse edilmesine uygun zemini yaratmıştır.

Nijerya’daki demokratikleşme sürecinin en temel sorunlarından biri de; özgür, adil ve kabul edilebilir seçimlerin yapılmamasıdır. Nijerya siyasetinin tarihine bakıldığında yapılan her seçimin usulsüzlüklerle anılıyor olduğu görülmekte, 1999’da demokrasinin ilanının ardından yapılan 2003 ve 2007 seçimlerinde büyük ölçüde hile yapıldığı yaygın olarak kabul edilmektedir.

[†] Nijerya’da refahın ve zenginliğin adaletsiz dağılımı, hükümete karşı ve toplumlararası çatışmaların temel sebeplerinden biridir. Nijerya’da yeraltı kaynaklarından elde edilen gelirlerin %80’i nüfusun %1’ine gitmekte, nüfusun %70’i günlük 1 \$ ile yaşamaya çalışmaktadır (Beyaz ve Bakırtaş, 2017: 34).

2003 seçimlerinde bazı siyasi muhalifler suikast tehdidi ile seçimlerden çekilmeye zorlanmış, seçimlere girmeyen bazı siyasiler ise ilginç bir şekilde seçimi kazanmışlardır. Ayrıca çoğu sandıkta seçmen görevlilerinin olmadığı tespit edilmiştir. 2007 seçimlerinden kısa bir süre önce de bazı haydut grupları evleri dolaşarak, kime oy verilmesi gerektiğini silah tehdidi ile anlatmışlardır. Ayrıca seçim günü bazı oy kullanma merkezleri basılmış, sandıklar yakılmıştır (Olaniyi ve Umar, 2014, s. 49-53).

2011 seçimleri, 2007 seçimlerine oranla daha şeffaf ve adil bir şekilde gerçekleşmiş olmasına rağmen, sandıkların götürüldüğü genel oy sayma merkezlerinde seçim sahtekârlığının yapıldığı ortaya çıkmıştır. Hıristiyan aday Goodluck Jonathan'ın zaferiyle sonuçlanan 2011 seçimlerinden sonra 1967-1970 yıllarındaki iç savaştan bu yana en büyük kitlesel çatışmalar yaşanmış, ülkenin kuzeyindeki Müslümanlar, Hıristiyanların seçimi manipüle ettiklerini iddia ederek ayaklanmışlardır. 2015 seçimlerini ise Müslüman aday Buhari kazanmış, seçimlerde hile veya sahtekârlık yapıp yapılmadığı kanıtlanamamıştır (Campbell, 2015).

Sonuç olarak Nijerya Federal Cumhuriyeti'nde politikacılar ve karar alıcılar gerek demokrasiye gerekse de şeffaf seçimlere riayet etmemekte, seçimin kaybedilen bir süreç olduğuna inanmamaktadırlar. Silah ve şantaj yoluyla oylar satın alınmakta, satın alınamayan sandıklar yakılmakta, seçmenler korkutulmaktadır. Siyasi iktidar yolu ile ekonomik kaynakların tamamına egemen olma kültürü, siyasi yozlaşmayı ve nepotizmi ön plana çıkarmakta, halkın değil bazı elit zümrelerin ve yabancı şirketlerin gözetildiği bir yönetim modeli ortaya konmaktadır.

SONUÇ

200 milyonluk nüfusu ile büyük bir pazar payına ve demografik güce sahip olan, ayrıca petrol ve doğalgaz rezervleri konusunda dünyadaki ilk 10 ülke içinde yer alan Nijerya, 480 milyar dolarlık GSYH ve askeri gücüyle birlikte Afrika kıtasının potansiyeli en yüksek devletlerinin başında yer almaktadır. Buna karşın koloni öncesi dönemden başlayan, koloni ve bağımsızlık dönemlerinde de artarak devam eden yapısal problemler, söz konusu potansiyelin hayata geçmesine ket vurmuş, Nijerya, çatışma sorunlarıyla ve siyasi/ekonomik krizlerle anılan bir ülke konumuna gelmiştir. Bu çalışmada Nijerya Federal Cumhuriyeti'nin sistemsal çatışma sorunları, kaynak laneti teorisi gözetilerek; etnik/kimlik, dini, ekonomik, toplumsal ve siyasi boyutlarıyla ele alınmıştır.

250'den fazla etnik unsurun yer aldığı Nijerya'da üç majör topluluk olan Hausa/Fulaniler, Yorubalar ve Igbolar nüfusun çoğunluğunu oluşturmakta ve kabile/soy vurgusu çatışma sorunlarının önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. Söz konusu toplulukların dinsel farklılıkları da hem toplumsal hem de ülke sathında yaşanan dini ve mezhepsel çatışmaları körüklemektedir. Müslüman Hausa/Fulaniler ile Hıristiyan Igbolar ve hem Müslüman hem de Hıristiyanların oluşturduğu Yorubaların etnik ve dini huzursuzlukları, Boko Haram gibi radikal/selefi terör örgütlerinin varlığı ile birleşmekte, merkezi otorite ile toplumsal düzen arasında çatlaklar derinleşmektedir.

“Kaynak Laneti” teorisinin ve rantıye devlet modelinin tipik bir örneği olan Nijerya'da ekonomik sistem, halk yararına değil, elitlerin ve yabancı sermayedarların lehine temellenmektedir. Göreceli yoksunluk kuramının da gösterdiği gibi, mali düzensizlik ve açık sınırının genelleşmesi, zengin kaynaklar üzerinde yaşayan milyonlarca fakir ve umutsuz bireyi, şiddete ve illegal faaliyetlere yönlendirmektedir. Fidyeye için insan kaçırma, petrol/doğalgaz tesislerine yönelik saldırılar, deniz korsanlığı faaliyetleri, yasadışı petrol ikmal, finansman sağlamak için terör örgütlerine katılım gösterme gibi eylemler, ekonomik kaynaklı çatışma sorunlarının bazılarını oluşturmaktadır.

İdeal bir yönetim mantığının oturmadığı ve sivil siyasal otoritenin tesis edilemediği Nijerya’da, 1999’daki demokratik modele geçiş hamlesi, ilk başlarda iyimser ve olumlu bir hava yaratmış olsa da, liberal düzenin söz konusu problemlere alan açacak şekilde inşa edilmesi, büyük bir hayal kırıklığına neden olmuştur. Gerek seçimlerin şeffaf ve demokratik düzene uygun yapılmaması, gerekse de siyasal iktidar ile oligarşik yapıların ortaklığı, siyasi kaynaklı çatışmalara uygun ortamı sunmuş, plansız ve ani bir şekilde tesis edilen demokratik yaşam ile birlikte; yoksulluk, eşitsizlik ve işsizlik oranları iki katına çıkmıştır.

Sonuç olarak Nijerya Federal Cumhuriyeti, bölgesinin çekim merkezi yaratan bir ülkesi olabileceken, kültürel ve sosyal gerilimin, ekonomik ve siyasi istikrarsızlığın hüküm sürdüğü bir devlet imajı çizmekte, bağımsız bir devletin sahip olabileceği potansiyelini sanki bir sömürge ülkesiymiş gibi harcamaktadır. Bu kapsamda, mevcut durumun olumlu yöne evrilmesini kolaylaştıracak bazı önerilere yer vermek gerekmektedir.

Rantiye devlet modelinin hacmini toplum merkezli şekilde azaltmak ve eğitim, sağlık ve istihdamda fırsat eşitliğini sağlamak öncelikli olmak durumundadır. Ayrıca etnik/dini kanaat önderleri, hem birbirleri hem de merkezi otoriteyle diyalog kanalı içine alınmalıdır. Müzakere temelindeki işbirlikleri, radikal örgüt ve yapıların etki kalibresini düşürecek, bunun dışında sivil siyasetin toplumsal bazda benimsenme süreci hızlanacaktır. Ekonomik ve siyasi eşitliğin sağlanmaya çalışılması, toplumsal ve kültürel biraradallığı beraberinde getirecek, orta-uzun vadede kaynakların “laneti” değil “yararı” hissedilebilecektir.

Etik Beyan

“Kaynak Laneti Teorisi Bağlamında Nijerya ve Çatışma Sorunları” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırma etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır. Makale, Etik Kurulları Yayın Etiği Komitesinin (Committee on Publication Ethics – COPE) yazar, hakem ve editörler için belirtilen kurallardan yararlanılarak oluşturulmuş olan Anasay dergisi etik kuralları çerçevesinde yazılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peerreview: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declares that they have no competing interest.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/REFERENCES

Abumere, F. A. (2022). *Global Justice and Resource Curse: Combining Statism and Cosmopolitanism*. New York: Routledge.

Adetiba, T. C. (2013). *Ethnic Conflict in Nigeria: A Challenge to Inclusive Social and Political Development*. South Africa: University of Fort Hare Publication.

Afrobarometer. (2002). Violent Social Conflict and Conflict Resolution in Nigeria, *Afrobarometer Briefing Paper*, 2, 1-6.

Akwara, A. F., Akwara, N. F., Enwuchola, J., Adekunle, M. & Udaw, J. E. (2013). Unemployment and Poverty: Implication for National Security and Good Governance in Nigeria. *International Journal of Public Administration and Management Research*, 2(1), 1-11.

Alao, O. E. & Mavalla, A. G. (2016). Kaduna State Sharia Crisis of 2000: The Lessons and Challenges After Sixteen Years. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 21(10), 8-14.

Auty, R. M. (1993). *Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis*. London: Routledge.

Awojobi, O. N. (2014). Poverty and Insecurity in Nigerian Democratic Dispensation. *International Journal of Innovative Research & Development*, 3(6), 357-365.

BBC Türkçe. (2010). Nijerya'da dinler arası çatışma: 500 ölü. 15 Ekim 2023 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/03/100308_nigeria adresinden erişildi.

Beyaz, Z. & Bakırtaş, İ. (2017). Doğal Kaynaklar Temelinde İç Çatışmaların Ekonomik Teorisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 27-42.

Campbell, J. (2015). Nigeria's elections in 2011 and 2015. 17 Ekim 2023 tarihinde <https://www.cfr.org/blog/nigerias-elections-2011-and-2015> adresinden erişildi.

CFR. (2022). Conflict with Boko Haram in Nigeria. 19 Ekim 2023 tarihinde <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/boko-haram-nigeria> adresinden erişildi.

Comolli, V. (2015). *Boko Haram: Nigeria's Islamist insurgency*. London: Hurst & Company.

CRS. (2022). Boko Haram and the Islamic State West Africa province. 24 Ekim 2023 tarihinde <https://sgp.fas.org/crs/row/IF10173.pdf> adresinden erişildi.

Cumhuriyet. (2022). IMF: Nijerya, 2026'ya kadar gelirlerinin yüzde yüzünü borçlarına kullanabilir. 26 Ekim 2023 tarihinde <https://www.cumhuriyet.com.tr/ekonomi/imf-nijerya-2026ya-kadar-gelirlerinin-yuzde-yuzunu-borclarina-kullanabilir-1942054> adresinden erişildi.

Daban, C. (2022). *Afrika'da kimlik temelli çatışmaların analizi: Nijerya'da Boko Haram örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Davis, G. A. & Tilton, J. E. (2005). The resource curse. *Natural Resources Forum*, 29, 233-242.

Di John, J. (2007). Oil Abundance and Violent Political Conflict: A Critical Assessment. *Journal of Development Studies*, 43(6), 961-986.

Elbra, A. (2017). *Governing African Gold Mining: Private Governance and the Resource Curse*. London: Palgrave Macmillan.

Falola, T. & Heaton, M. M. (2008). *A History of Nigeria*. New York: Cambridge University Press.

Feinstein, A. (2023). *African Revolutionary: The Life and Times of Nigeria's Aminu Kano*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.

Fung, M. (2023). *Between Good and Evil: The Stolen Girls of Boko Haram*. New York: Harper Collins.

Gurr, T. (1970). *Why Men Rebel*. Princeton: Princeton University Press.

Hürriyet. (2001). Nijerya'da müslüman-hıristiyan çatışması 165 ölü. 28 Ekim 2023 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/amp/dunya/nijeryada-musluman-hiristiyan-catismasi-165-olu-15118> adresinden erişildi.

Jawondo, İ. K. (2011). Political Violence and the Attainment of Democratic Culture in Nigeria. *History Studies*. 3(3), 147-159.

Kalejaiye, P. O. & Alliyu, N. (2013). Ethnic politics and social conflicts: factors in Nigeria's underdevelopment. *The Journal of International Social Research*, 6(27), 251-262.

Kamrava, M. (2021). *The "Resource Curse" in the Persian Gulf*. New York: Routledge.

Karaağaç, Y. (2002). *Dini Motifli Terörizmin Yeniden Tezahürü: Radikal/Cihatçı Varyant Olarak IŞİD'in Kökeni ve Bugünü*. 2. Uluslararası Hitit Güvenlik Çalışmaları Kongresi, Bildiri Kitabı, 436-452.

Kekilli, E., Ömer, H. & Abdoulaye, B. (2017). *Bir örgütün anatomisi: Boko Haram*. İstanbul: SETA.

Kemi, A. O. (2019). Nigeria's Economy Challenges: Causes and Way Forward. *IOSR Journal of Economics and Finance*, 10(2), 78-82.

Lewis, P. & Bratton, M. (2000). *Attitudes towards democracy and markets in Nigeria: Report of a national opinion survey*. Washington, DC: International Foundation for Election Systems and Management Systems International.

Madiebo, A. A. (2000). *The Nigerian Revolution and the Biafran War*. New Haven: Fourth Dimension Publishing Company.

Merton, R. K. (1968). *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press.

Milliyet. (2010). Nijerya'da dini kökenli çatışmalar. 04 Kasım 2023 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/dunya/nijeryada-dini-kokenli-catismalar-1187947> adresinden erişildi.

Nijerya Konsolosluğu. (2022). Nijerya hakkında bilgiler. 11 Ekim 2023 tarihinde <https://www.nijeryakonsoloslugu.com/nijerya-hakkinda> adresinden erişildi.

Norbert, B. A. (2019). *Nijerya'da etnik şiddet ve bölgesel terörizm*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Nweke, E. N. (2011). Rethinking National Security in Nigeria: Analysis of Predisposing Conditions and Prospects for Stable Polity. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 7(14), 101-116.

Odozi, J. C. & Oyelere, R. U. (2019). *Violent Conflict Exposure in Nigeria and Economic Welfare*. Germany: IZA Institute of Labor Economics.

Olaniyi, L. K. & Umar, M. B. (2014). Democracy and succession problems in Nigeria: The fourth republic experience. *International Journal of Arts and Humanities*, 3(11), 47-60.

Oluwaniyi, O. O. (2021). Why are Women Victims or Perpetrators in Nigeria's Boko Haram? Recruitment, Roles and Implications. *Journal of Contemporary African Studies*, 39(3), 454-469.

Omeni, A. (2023). *Policing and Politics in Nigeria: A Comprehensive History*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.

OPEC. (2022). Nigeria facts and figures. 02 Kasım 2023 tarihinde https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/167.htm adresinden erişildi.

Oromareghake, P., Arisi, R. O. & Igho, O. M. (2013). Youth restiveness and insecurity in Niger Delta: A focus on delta state. *Global Journal of Human Social Science*, 13(3), 46-53.

Osaghae, E. E. (1998). *The Crippled Giant: Nigeria since Independence*. Indiana: Indiana University Press

Paden, J. (2015). Religion and Conflict in Nigeria. *U. S. Institute of Peace* (Special Report), 359, 1-16.

Reuters. (2021). Northeast Nigeria insurgency has killed almost 350,000-UN. 05 Kasım 2023 tarihinde <https://www.reuters.com/world/africa/northeast-nigeria-insurgency-has-killed-almost-350000-un-2021-06-24> adresinden erişildi.

Ross, M. (2004). What Do We Know About Natural Resources and Civil War?. *Journal of Peace Research*, 41(3), 337-56.

Ross, W. (2014). Boko Haram Kano attack: Loss of life on staggering scale. 07 Kasım 2023 tarihinde <https://www.bbc.com/news/world-africa-30266868> adresinden erişildi.

Rumelioğlu, B. (2016). *1999 yılı sonrası Nijerya'nın dış politikası ve Nijerya-ABD ilişkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

Samuel, O. L. (2015). The effect of global financial crisis on Nigeria economy. 11 Kasım 2023 tarihinde https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2673947 adresinden erişildi.

Sanni, K. (2021). Boko Haram: 350,000 dead in Nigeria. 09 Kasım 2023 tarihinde <https://www.premiumtimesng.com/news/headlines/470476-insurgency-has-killed-almost-350000-in-north-east-undp.html> adresinden erişildi.

Sasu, D. D. (2022). States most affected by Boko Haram's deadly attacks in Nigeria from 2011 to 2022. 13 Kasım 2023 tarihinde <https://www.statista.com/statistics/1197570/deaths-caused-by-boko-haram-in-nigeria> adresinden erişildi.

Siollun, M. (2009). *Oil, Politics and Violence: Nigeria's Military Coup Culture (1966-1976)*. New York: Algora Publishing.

Smith, M. (2015). *Boko Haram: Inside Nigeria's Unholy War*. London: I.B.Tauris.

Smith, B. & Waldner, D. (2021). *Rethinking the Resource Curse*. Cambridge: Cambridge University Press.

Şahin, M. (2021). Doğal Kaynak Laneti Üzerine Betimleyici Bir Çalışma. *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*, 1(1), 1-8.

The World Factbook. (2022). Nigeria. 16 Ekim 2023 tarihinde <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/nigeria> adresinden erişildi.

Ucha, C. (2010). Poverty in Nigeria: Some Dimensions and Contributing Factors. *Global Majority E-Journal*, 1(1), 46-56.

Uchehara, K. E. (2008). *Afrika'daki çatışmalarda din faktörü: Nijerya-Kaduna örneğiyle bir analiz*. Yayımlanmamış doktora tezi. Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Uluer, A. G. (2018). Nijer Deltası'nda Çatışma: Güvenlik, Sivil Toplum ve Şiddet. *TESAM Akademi Dergisi*, 5(1), 137-157.